

**ФОРМУВАННЯ ЦІННІСНО-СМИСЛОВОЇ СФЕРИ
МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ ЗАСОБАМИ
СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ТРЕНІНГУ**

Тітова Т. Є.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

titovapsy@gmail.com

Останнім часом відбувається переорієнтація професійної освіти в напрямку її гуманізації. У зв'язку з цим відбувається зміщення дослідницьких інтересів з описово-нормативних складових діяльності на дослідження професійної свідомості та самосвідомості суб'єкта діяльності, на його ціннісно-сміслові характеристики. Ключовими для системи вищої освіти стають не лише питання фахової підготовки, а й те, які життєві перспективи та ключові цінності буде реалізувати випускник вищого навчального закладу за допомогою отриманих знань та вмінь та чи зможе він у разі необхідності самостійно формувати (і з якою метою) необхідні знання та вміння.

Вивчення особливостей формування ціннісно-сміслові сфери майбутніх психологів є доцільним для більш детального визначення провідних тенденцій у поведінці та діяльності особистості, а ціннісно-сміслова компетентність повинна враховуватись системою вузівської освіти як один з вагомих чинників успішної реалізації діяльності.

Метою статті є опис програми тренінгу, спрямованого на розвиток ціннісно-сміслові сфери майбутніх психологів.

Науковці (С. Д. Максименко, В. Г. Панок, Г. К. Радчук, Т. М. Титаренко, Н. В. Чепелева та ін.) зазначають, що центральною ланкою системи підготовки психологів є особистісна складова. Великого значення тут набувають провідні гуманістичні принципи, які передбачають формування особистості, яка глибоко знає себе та володіє собою, здатна до саморозвитку та самореалізації.

Невизначеність ціннісних орієнтацій майбутніх психологів відбивається і на процесі їх професіоналізації. Це проявляється у нерозумінні вимог та завдань професії, невідповідності цілей та засобів реалізації діяльності, і як наслідок – значні ускладнення в оволодінні професією та самореалізації у ній.

Важливо враховувати той факт, що інтеріоризація ціннісних орієнтацій, формування особистісних цінностей як позаситуативних регуляторів поведінки можливі лише за умови включення особистості у діяльність (у тому числі й навчальну чи професійну). Розвиток професіоналізму студентів в процесі підготовки у вищому навчальному закладі залежить як від соціальних, так і від психологічних умов.

Останні поділяються на об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних можуть бути віднесені особливості розвитку пізнавальної та емоційно-вольової сфери, інформаційна обізнаність студента. Суб'єктивні ж являють собою «психологічну характеристику студента як суб'єкта активності, що регулює зміст даної активності відповідно особистісним смислам та цінностям» (Чудновский, 2001, с. 27).

Між тим, формування ціннісних орієнтацій майбутніх психологів під час навчання у виші існує переважно у вигляді стихійного процесу. Так, зміст навчальних програм спрямований на здобуття студентами професійних знань, вмінь та навичок роботи з цільовою аудиторією. Однак, поза увагою залишається особистісний розвиток самого психолога (Чиркова, 2003). І як наслідок, – орієнтація студентів лише на технічний аспект діяльності при відсутності «навичок оперативного сприйняття інших, здібності позначати вектор та дистанцію спілкування між людьми, нерозуміння та невміння коректувати власні недоліки у спілкування, нездатність бачити себе збоку» (Николаева, 2001, с.87).

З вище зазначеного випливає необхідність забезпечення цілеспрямованого формування ціннісних орієнтацій майбутніх психологів під час навчання у виші (Янкевич, 2013). Відповідно, у визначенні цілей професійної освіти на перший план виходять ціннісно-сміслові орієнтири професійної діяльності, що передбачає, крім іншого, ознайомлення з етико-смісловими моделями професійної діяльності, серед яких чільне місце мають посідати гуманістичні цінності (Балл, 2003).

З метою оптимізації процесу формування ціннісних орієнтацій майбутніх психологів під час навчання у виші нами запропоновано використовувати комплексну програму «Цінності в моєму житті», яка за своєю сутністю є соціально-психологічним тренінгом з елементами тренінгу особистісного зростання. При цьому доведена доцільність використання модульного підходу при розробці та реалізації програми формувального експерименту. З огляду на зміст та обрану форму організації розвивальних впливів, використовувався широкий спектр методичних прийомів і технік, зокрема такі активно-діалогічні форми та методи навчання, як ігрові методи, методи групової дискусії, метод «мозкового штурму», метод «з'ясування цінностей», проєктивне малювання, дослідження випадків тощо (А. Гольдштейн, В. О. Моляко, О. Л. Музыка, В. А. Семиченко, Г. В. Старшенбаум та ін.).

Тренінгова програма «Цінності у моєму житті» розрахована на 11 занять тривалістю 4 години (загальна кількість – 44 год.), що проводяться раз на тиждень. Кількість учасників групи – 14-15 осіб. Програма включає в себе поступову реалізацію трьох змістовних модулів: «Я для себе, я для інших» (14 годин); «Я» як цінність» (20 год.); «Я – майбутній психолог» (10 год.). Кожен модуль являє

собою певну багатомірну систему, що включає тематичну (забезпечення певної послідовності тем), діяльнсну (організація відповідної діяльності для засвоєння та формування ціннісних орієнтацій) і рефлексивну (сприяння самоаналізу та самооцінці студентами власних індивідуальних особливостей і якостей, осмисленню «зворотного зв'язку», отриманого від тренера і членів групи) підструктури та являє самостійний комплекс занять, що забезпечує реалізацію відповідної мети. Водночас, змістовні блоки виступають у вигляді складових частин єдиної програми, оскільки кожен наступний модуль є логічним продовженням попередніх та дозволяє здійснювати безперервний, поступальний розвиток ціннісних орієнтацій майбутніх психологів (що і становить основну ціль програми).

Зазначена програма призначена для роботи зі студентами-першокурсниками, оскільки саме початковий етап навчання студентів є найбільш сприятливим періодом для формування ціннісних орієнтацій. Однак, вона може використовуватись також і для роботи зі студентами, що навчаються на старших курсах.

Професійний розвиток студентів-психологів тісно пов'язаний з особистісним та можливий лише при наявності ціннісного відношення студентів-психологів до своєї майбутньої професії, включення професійних цінностей до індивідуальної ціннісної ієрархії, оскільки саме ціннісні орієнтації впливають на ступінь активності людини в професії та якість професійних досягнень, обумовлюють високу ефективність професійної діяльності. Відповідно, підготовка компетентних спеціалістів-психологів повинна базуватись перш за все на вихованні особистості з акцентом на розвиток її ціннісно-сміслової сфери.

Для формування ціннісних орієнтацій майбутніх психологів доцільно використовувати перш за все активні методи групової роботи, зокрема тренінгову програму «Цінності в моєму житті», спрямовану на оволодіння певними психологічними знаннями, розвиток комунікативних та рефлексивних навичок, здібностей аналізувати ситуацію та особливості поведінки, вміння адекватно сприймати себе та оточуючих.

Література:

1. Балл Г.О. Сучасний гуманізм і освіта. Соціально-філософські і психолого-педагогічні аспекти. Рівне : Ліста-М, 2003. 128 с.
2. Николаева А.Б. Психология и психологи. Психологическая наука и образование. 2001. №12. С. 86-88.
3. Чиркова Т.И. О профессиональном осмыслении психологами своих позиций по отношению к педагогической практике. Психологическая наука и образование. 2003. №2. С.44-51.

4. Чудновский В.Э. О некоторых прикладных аспектах смысла жизни. Мир психологии. 2001. №2. С. 82-89.
5. Янкевич С.М. Психологічні детермінанти ціннісно-орієнтаційного розвитку особистості майбутніх фахівців освітньої галузі. Проблеми сучасної психології. 2013. Випуск 19. С.805-814.

УДК 159.942-053.4

ДОСЛІДЖЕННЯ ЕМОЦІЙНО-ВОЛЬОВОЇ СФЕРИ У ДОШКІЛЬНОМУ ВІЦІ

Фіялова А. В.

Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка

anastasiyafiyalova@ukr.net

Бурхливий темп соціальних змін сьогодення поставив перед психологією актуальне і проблемне питання соціально-емоційного розвитку дітей дошкільного віку. Емоційний розвиток є ваговою частиною загального психічного розвитку особистості, а на ранніх етапах онтогенезу емоції є провідними, оскільки на них значною мірою ґрунтується цілісна поведінка дошкільника.

Вікові особливості розвитку особистості у дошкільному віці були предметом досліджень Л. І. Божович, Д. Б. Ельконіна, Ж. Піаже та інших. Особливості розвитку емоційної сфери дитини дошкільного віку розглядали Д. Б. Ельконін, О. В. Запорожець, О. О. Кононко та інші. Зокрема, М. М. Аскаріна, Н. П. Денисова та М. Л. Фігурін наголошували на важливості розвитку емоційної сфери дошкільнят, зокрема на вихованні почуттів з перших років життя дитини.

Проте більшість фахівців, які вивчають проблему навчання і виховання дошкільників, наголошують на тому, що емоційна сфера сучасних дошкільників розвинута недостатньо. Це і зумовило вибір теми дослідження – «Дослідження емоційно-вольової сфери у дошкільному віці».

Мета дослідження полягає у з'ясуванні психологічних особливостей емоційно-вольової сфери у дошкільному віці.

Метою роботи зумовлено виконання таких **завдань**:

1. З'ясувати теоретичні аспекти вивчення емоційно-вольової сфери особистості у психології.

2. Визначити закономірності розвитку особистості дитини дошкільного віку.

3. Виявити та розкрити особливості розвитку емоційно-вольової сфери дошкільників.

4. Обґрунтувати комплексну методику дослідження розвитку емоційно-вольової сфери дітей дошкільного віку.